

УДК 378.31 (447)

*Ольга Кобрій, кандидат педагогічних наук,
професор кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*

**ПРОЕКТУВАННЯ ЗМІСТУ ПЕДАГОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН
НАВЧАЛЬНОЮ ЛІТЕРАТУРОЮ У СУЧАСНИХ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ
ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ**

У статті розкрито уявлення про проектування змісту педагогічних дисциплін у сучасних ВНЗ України навчальними підручниками та посібниками стосовно обсягу та якості пропонованої інформації, зорієнтованості на розвиток і виховання. Обґрунтовано відображення цим змістом його аксіологічного та діяльнісного компонентів, репрезентованих проблемними завданнями, задачами.

Ключові слова: проектування змісту педагогічних дисциплін, ВНЗ України, навчальні підручники, навчальні посібники, аксіологічний та діяльнісний компоненти.

Літ. 10.

*Ольга Кобрій, кандидат педагогических наук,
профессор кафедры общей педагогики и дошкольного образования
Дрогобычского государственного педагогического университета имени Ивана Франко*

**ПРОЕКТИРОВАНИЕ СОДЕРЖАНИЯ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ДИСЦИПЛИН УЧЕБНОЙ
ЛИТЕРАТУРОЙ В СОВРЕМЕННЫХ ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЯХ УКРАИНЫ**

В статье раскрыто представление о проектировании содержания педагогических дисциплин в современных вузах Украины учебными пособиями и пособиями относительно объема и качества предлагаемой информации, ориентированности на развитие и воспитание. Обосновано отображения этим содержанием его аксиологического и деятельностного компонентов, представленных проблемными заданиями, задачами.

Ключевые слова: проектирование содержания педагогических дисциплин, ВУЗ Украины, учебники, учебные пособия, аксиологический и деятельностный компоненты.

*Olga Kobriy, Ph.D. (Pedagogic) Prof. of
General Pedagogic and Pre-school Education Department
Drohobych State Pedagogical University by I. Franko*

**DESIGNING THE CONTENT OF PEDAGOGICAL SUBJECTS IN MODERN
UNIVERSITIES OF UKRAINE BY MEANS OF EDUCATIONAL LITERATURE**

The article renders the idea of designing educational content in modern universities of Ukraine by means of textbooks, as to the quantity and quality of information provided, their focus on the development and education. The author grounded the reflection of axiological and activity components in this content, that are presented by problematic tasks.

Keywords: designing the content of pedagogical disciplines, universities of Ukraine, textbooks, teaching aids, axiological and activity components.

Постановка проблеми. Відображення змісту навчальних дисциплін у навчальних планах, програмах, підручниках, посібниках спонукає передовсім до реформування таких змістових характеристик, як кількість та якість пропонованої студентам інформації, її зорієнтованість на майбутню фахову діяльність. Звісно, при цьому слід враховувати досвід ВНЗ щодо поліпшення цієї підготовки та необхідність забезпечення якісної освіти впродовж усього життя.

Проектування навчальною літературою змісту педагогічних дисциплін, який включає, окрім інформативного, ще й діяльнісного компонента,

передбачає також і його відображення, тому якісний підручник чи посібник з навчальної дисципліни, у т. ч. педагогічної, представлений проблемними завданнями та задачами (що містять проблеми).

Аналіз досягнень з проблеми. Теоретичне обґрунтування важливих модернізаційних процесів в українській освіті, що виражаються у змісті підготовки студентів у сучасних ВНЗ України, відображені у працях А. Алексюка, А. Бойко [1], О. Вишневського [2], В. Євдокимова, О. Сухомлинської [8] та ін. На необхідність якісної освіти впродовж усього життя вказують С. Ніколаєнко, В. Кремень, які обґрунтовують сутність

переорієнтації на проблемно-діяльнісний (а не інформаційний) тип освіти [6, 21]. Особистісно зорієнтований підхід у навчанні і вихованні особистості розкриває І. Бех; модульну структуру змісту навчальних предметів і відповідну побудову підручника захищає А. Фурман [10, 179 – 180]; на забезпеченні діяльнісного характеру змісту сучасного навчально-виховного процесу наголошує О. Вишневський [2], однак комплексного дослідження проектування навчальною літературою змісту навчання і виховання студентів, зорієнтованого на забезпечення як інформативного, так і діяльнісного компонентів у вивченні педагогічних дисциплін у ВНЗ не проводилося.

Виходячи з вищевикладеного, **метою статті** є розкриття сутності уявлень про проектування змісту педагогічних дисциплін навчальними підручниками та посібниками стосовно пропонованої інформації, зорієнтованості на творчу діяльність та виявлення способів відображення цим змістом його аксіологічного та діяльнісного компонентів.

Основний матеріал дослідження.

Використовуючи моделювання при вивченні педагогічних явищ і процесів В. Гриньовою, Н. Кузьміною [7] та ін., його загальні ознаки (наявність у системі єдиного цілого компонентів, істотних зв'язків між частинами цілого та зв'язків із середовищем, що забезпечують зміни в системі [7, 3]), спробуємо дослідити проектування таких явищ сучасною навчальною літературою. Водночас намагатимемося виявити представленість у ній різнокомпонентної структури змісту педагогічних дисциплін, а порівняльний аналіз цього змісту у підручниках і посібниках сприятиме виявленню динаміки їх вивчення студентами.

Оскільки основними структурними компонентами змісту педагогічних дисциплін вважатимемо інформативний (сукупність знань, умінь, навичок студента), аксіологічний (наявність ціннісних орієнтацій, відповідного спрямування інформації, яка б стимулювала формування ставлення до неї у вигляді уявлень, поглядів, переконань, суджень, ідеалів тощо) та діяльнісно-творчий (технологічний), то очевидна відповідність такого структурування змісту педагогічних дисциплін уявленням про трьохлінійність навчально-виховного процесу (який передбачає лінії навчання, виховання і розвитку). Нарощування аксіологічного, тобто ціннісного ставлення студентів до всього оточення, та діялісно-творчого елементів змісту, зменшення у ньому частки інформації чи її перерозподіл у зв'язку зі зміною курсів і приналежності певного матеріалу

до іншого предмету, раціоналізація інформації тощо розглядатиметься як основа оновлення змісту навчальних дисциплін.

В рамках гуманітарної педагогічної парадигми головною характеристикою освітніх явищ і процесів є формування не самих знань і вмінь, а людини як суб'єкта самопізнання і самотворення, що ще раз доводить пріоритетність педагогіки в інтеграції людинознавчих наук та необхідність її викладання в усіх типах ВНЗ, які досліджують взаємодію людей. Досліджені особливості відображення структурних компонентів змісту педагогічних дисциплін у підручниках, посібниках для студентів педагогічних і непедагогічних спеціальностей вітчизняних ВНЗ пов'язані з уніфікацією цього змісту для всіх фахівців та створенням універсального посібника з педагогіки. Адже маємо єдині орієнтири, принципи педагогічного процесу, наскрізні теми (розділи), що сприяють поліпшенню педагогічної підготовки студентів (наочну демонстрацію таких наскрізних тем у вивченні педагогіки усіма студентами спостерігаємо у посібнику [5]).

Підручники і посібники з педагогіки уникають висвітлення філософських питань і теорії розвивального навчання (Н. Волкової, І. Зайченка, Б. Лихачова та ін.). Вони відображають традиційні уявлення про його структуру та розкривають в основному загальні основи педагогіки, дидактику й теорію виховання, а особливості розвитку пропонують засвоїти лише однією темою. Зауважимо, що посібник із сучасної української педагогіки О. Вишневського [2] має оригінальну структуру, містить нову філософію освіти і теорію розвитку; він чітко виокремлює питання, які розкриваються у теоретичному курсі педагогіки, а також ті, що розглядатимуться в методиці позаурочної діяльності. Тому тут відсутній матеріал щодо діяльності класного керівника й аналіз різних форм позаурочної діяльності. Зауважимо, що взявши за основу запропоновану О. Вишневським систему цінностей, деякі філософські питання стосовно теорії виховання розглядає М. Фіцула [9].

Підручники з педагогіки, видані на початку ХХІ ст., містять завдання для самостійної роботи, виконання яких передбачає творчу роботу студентів. Часто виділяються окремо завдання для самопідготовки чи самоконтролю (наприклад, у підручнику А. Кузьмінського та В. Омеляненка "Педагогіка"). Крім них, основою для творчої роботи на заняттях слугують також вміщені у підручниках схеми, таблиці, моделі зв'язків між фактами та явищами. Творчі завдання включені також у навчальні посібники для студентів

непедагогічних спеціальностей (наприклад, О. Кобрій [5]).

Аби уникнути повторень у “Методиці позаурочної діяльності”, теми про роботу класного керівника, форми позаурочної, позакласної та позашкільної роботи, методи виховання (ці теми можуть вивчатися у теоретичних основах педагогіки лише оглядово, акцентуючи увагу студентів на характеристиці понять та аналізі взаємозв’язків між ними) тощо, як правило, в теоретичному курсі не включають. Водночас такі зауваження не дійсні, якщо курс педагогіки вважати інтегрованим. У цьому розумінні посібник з методики позаурочної діяльності О. Кобрій і М. Чепіль [4] не містить тем, які належать теоретичним основам педагогіки.

Посібники, які проектують зміст методики позаурочної діяльності, позашкільної роботи (С. Карпенчук – “Теорія і методика виховання” [3], О. Кобрій і М. Чепіль – “Методика позаурочної діяльності” [4], Т. Сущенко – “Позашкільна педагогіка” та ін.), є істотним доповненням до практичних аспектів виховання, оскільки містять запитання і завдання не лише репродуктивного, а й пошуково-творчого характеру до пропонуваного тем. Це вказує на наявність репрезентованого ними діяльнісно-творчого компонента.

Рівень методики виховної роботи представляють також розробки із соціальної педагогіки, етнопедагогіки, превентивної педагогіки, педагогіки управління, реабілітаційної, порівняльної, корекційної педагогіки тощо. Адже теорія виховання єдина, а умови та особливості організації виховного процесу – різні. Зорієнтованість на реалізацію теоретичних питань у практиці навчальних закладів характерна для навчальних посібників П. Щербаня “Прикладна педагогіка”, І. Прокопенка “Педагогічні технології”, М. Чепіль і Н. Дудник “Педагогічні технології”, інтерактивного підручника І. Підласого “Практична педагогіка або три технології” для педагогів ринкової системи освіти та ін. Тут ідеться про використання інформаційних технологій, інтерактивного навчання, гуманістичну спрямованість освітніх інновацій, розкриваються технології розвивального навчання, організації групової діяльності, методу проєктів, а також про предметні, галузеві, локальні і модульні педагогічні технології. Завершальним етапом вивчення студентами педагогічних дисциплін у ВНЗ є курс “Основи педагогічної майстерності”, який розкриває зміст педагогічної діяльності викладача (вчителя), умови та засади формування педагогічної техніки, розвитку педагогічних здібностей, умінь та навичок.

На наше глибоке переконання, методика позаурочної діяльності має втілювати діяльнісний підхід до організації педагогічного процесу. Тому центральне місце в цьому курсі повинні займати аналіз методів виховання та самовиховання та технології виховного заходу і різних форм з кожного виду діяльності (організаційно-обслуговуючої, навчально-пізнавальної, художньо-творчої, спортивно-оздоровчої, доброчинної, громадсько-патріотичної, відпочинкової).

Така педагогічна дисципліна, як історія педагогіки, завдячує своїм сучасним трактуванням педагогічної думки дослідників насамперед педагогам В. Кравцю, М. Левківському, О. Любару, М. Стельмаховичу, Д. Федоренку, Б. Ступарикові та ін. Зміст історії педагогіки збагатився завдяки публікації різноманітних навчальних посібників (М. Чепіль і А. Федорович), а також педагогіки, які вміщали розділ, присвячений історії дисципліни, – Н. Волкові, М. Фіцулі [9], І. Богдановій, І. Бужині та ін.

Аналіз обсягу та якості пропонованої інформації, зорієнтованості на творчу діяльність протягом другої половини ХХ – початку ХХІ ст. потребує врахування досвіду ВНЗ щодо поліпшення фахової підготовки студентів. Звідси важливість проектування змісту педагогічних дисциплін навчальною літературою є найкращим способом відображення усіх таких перетворень. Послідовність вивчення педагогічних тем вказує на практичну значущість змісту педагогічних дисциплін у підготовці фахівця.

Якщо зміст педагогічних дисциплін репрезентується навчальними програмами, підручниками, посібниками тощо, то ці засоби повинні засвідчити їхню відповідність вимогам щодо професійно-педагогічної підготовки студентів і перспективам на майбутнє, і відтак мають урахувати запити практики (хоч насправді мало відповідають цим вимогам). Так, відомо, що з 2007/08 навчального року студентами вищих педагогічних навчальних закладів України починають вивчатися “Основи корекційної педагогіки” як нормативний курс. Уведення ж державних стандартів щодо підготовки фахівців у ВНЗ України (2004) та врахування ідей Болонського процесу дозволили провести істотні зміни у змісті педагогічних дисциплін, які стосувалися головним чином запровадження кредитно-модульної системи навчання, відведення значної кількості годин на самостійну роботу студентів та якісного її забезпечення.

Висновки. Підручники і посібники, у яких

відображається оновлений зміст навчальних дисциплін, у т. ч. педагогічних, сьогодні не можуть виконувати лише роль інформатизації, а повинні відповідати новим підходам до навчання і виховання, сучасному педагогічному мисленню, демократичній структурі навчально-виховного процесу, а найголовніше – включати діяльнісний компонент змісту освіти. Відтак важливо створити універсальні посібники з педагогіки, якими користуватимуться у будь-якому навчальному закладі, у сім'ї, на підприємстві тощо, уніфікувати зміст усіх розділів універсального посібника з педагогіки. Такою спробою, звісно, є сучасні посібники з педагогіки (які вміщують розділи з історії педагогіки, управління навчальними закладами та педмайстерності), що забезпечують відповідні орієнтири у навчанні на різнобічний розвиток особистості, відповідність змісту педагогічних дисциплін запитам практики, подолання успадкованих стереотипів його побудови, якості освіти тощо.

Перспективами дослідження є виявлення педагогічного інструментарію реалізації змісту навчальних дисциплін відповідно до умов навчання та виховання студентів непедагогічних спеціальностей.

1. *Бойко А.М. Оновлена парадигма виховання: шляхи реалізації (Підготовка вчителя до формування виховуючих відносин з учнями): навч.-метод. посіб. / Алла Микитівна Бойко. – К.: ІЗМН, 1996. – 232 с.*

2. *Вишневецький О. Теоретичні основи сучасної української педагогіки: посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / Омелян Вишневецький. – 2-е вид., доопрац. і доп. – Дрогобич: Коло, 2006. – 608 с.*

3. *Карпенчук С.Г. Теорія і методика виховання: навч. посіб. / Світлана Григорівна Карпенчук, – К.: Вища школа, 1997. – 304 с.*

4. *Кобрій О.М. Методика позаурочної діяльності: навч. посіб. / Ольга Миколаївна Кобрій, Марія Миронівна Чепіль. – Дрогобич: Коло, 1999. – 150 с.*

5. *Кобрій О. Основи педагогіки: курс лекцій [для студ. непеда. спец.] / Ольга Кобрій. – Дрогобич: Коло, 2004. – 263 с.*

6. *Кремень В. Освіта і наука України: шляхи модернізації (Факти, роздуми, перспективи) / Василь Кремень. – К.: Грамота, 2003. – 216 с.*

7. *Кузьміна Н.В. Очерки психології труда учителя / Нина Васильєвна Кузьміна. – Ленинград: ЛГУ, 1967. – 183 с.*

8. *Сухомлинська О.В. Концептуальні засади розвитку історико-педагогічної науки в Україні // Шлях освіти. – 1999. – № 1. – С. 41 – 45.*

9. *Фіцула М.М. Педагогіка: навч. посіб. [для студ. вищ. пед. закл. освіти] / Михайло Миколайович Фіцула. – К.: Видавничий центр “Академія”, 2002. – 528 с.*

10. *Фурман А. Теорія і практика розвивального підручника: монографія / Анатолій Фурман. – Тернопіль: Економічна думка, 2004. – 288 с.*

Стаття надійшла до редакції 27.02.2014

**7 Квітня 2014 року
Благовіщення**

Мотивом свята служать євангельські розповіді про добру звістку (благовіщення) діві Марії від Архангела Гавриїла про те, що вона народить Сина Божого, зачатого Духом Святим.

